

ZAMIRA SHKRELI

**PROBLEME TË SHENJAVE TË PIKËSIMIT TEK NXËNËSIT
E MOSHËS 8-10 VJEÇ**

“Sistemi ynë i sotëm i pikësimit është rezultat i një përpunimi të gjatë, ai është zhvilluar e saktësuar me zhvillimin e gjuhës së shkruar letrare. Rregullat e pikësimit që po paraqiten saktësojnë, plotësojnë e kodifikojnë më tej këtë traditë”. Është ky një citim i shkëputur nga projekti “Rregullat e pikësimit në gjuhën letrare shqipe” të vitit 1981, botuar nga Akademia e Shkencave, në shërbim të punonjësve të shkencës, të kulturës, të arsimit, sikurse theksohet në këtë libër. Ky botim vazhdon të jetë përsëri i tillë, pa u zbehur aspak nga pesha e viteve që la pas dhe gjithmonë në shërbim të kombit e gjuhës që na përfaqëson.

Mes problematikave gjuhësore që kanë tërhequr qarqet akademike dhe jo vetëm, bëjnë pjesë edhe përdorimi i shenjave të pikësimit, të cilat na nxitën drejt këtij punimi.

Lënda e gjuhës shqipe në ndryshim nga lëndët të tjera mbart në vetvete një rëndësi të veçantë, sepse ndikon drejtpërdrejt në formësimin e individit. Gjuha është elementi që e shoqëron njeriun që në momentet e para të jetës, duke e bërë kështu një mjet të rëndësishëm komunikimi. Procesi i të mësuarit të gjuhës është mjaft kompleks dhe merr rrugë të të gjithë fëmijët në një moshë të caktuar.

Sa të aftë janë nxënësit tanë ta mësojnë, ta flasin e ta shkruajnë si duhet gjuhën mëmë?

Përgjigjen e kësaj pyetjeje mund ta gjejmë në shfletimin fletë për fletë të teksteve alternative të gjuhës shqipe.

Prandaj dhe ne zgjodhëm t’i bëjmë pjesë të kësaj trajtese, duke vëzhguar në to formulimin e anës teorike dhe atë praktike, vjelë e përshtatur për moshën fëminore.

Përpjekjet disavjeçare të këtyre autorëve për transmetimin e njohurive gjuhësore nga njëra klasë në tjetrën dhe ndryshimi i herëpashershëm i teksteve krijoi njëfarë konfuzioni si tek nxënësit, ashtu edhe në punën e autorëve të librave. Por, megjithatë mendojmë, se të gjithë

këto faktorë nuk duhet të ndikojnë në zbehjen e gjuhës tonë kaq të pasur, si në të shkruar, ashtu edhe në të folur.

Qëllimi i këtij punimi të shkurtër është që të pasqyrojë atë çfarë përmbajnë tekstet alternative të grupmohës së ciklit fillor në lidhje me shenjat e pikësimit. Sa të aftë janë nxënësit të fitojnë njohuri dhe a ka vend për përmirësim?

Kemi mendua ta prekim këtë temë përmes një grupi moshe të caktuar nxënësish, të cilët e fillojnë formësimin gjuhësor në bankat e shkollës. Përballja me librat shkollore të jep materialin e nevojshëm përmes temave që trajtojnë "Shenjat e pikësimit". Kemi përzgjedhur të prekim një hark moshor nga 8-11 vjeç dhe tekstet alternative, nga të cilët kemi vjelë materialet që pasqyrojnë këto libra shkollore, që janë në dispozicion të shkollave shqiptare, gjithnjë duke pasur parasysh që në programet mësimore të 20 viteve të fundit pasqyrohet një ndryshim rrënjësor në kurrikulën shkollore. Në fillim u përballëm me një numër të madh tekstesh alternative. Eksperienca jo fort e këndshme na çoi këto 4 vitet e fundit drejt reduktimit të vetëm tri teksteve alternative të gjuhës amtare, gjë që mendoj se është e drejtë dhe në të mirë të arsimit. Kjo ka krijuar njëfarë stabiliteti si për mësimdhënësit, ashtu edhe për nxënësit. Gjatë shfletimit, të dy teksteve alternative që kemi marrë në shqyrtim për çdo vit shkollore, vërehet se prekin pothuajse të njëjtat tema mësimore.

Në **klasën II** mbështetja teorike është konceptuar në këtë mënyrë:

Rubrika e drejtshkrimit **Shkronja e madhe dhe pika**, në të cilën ndërthuret drejtshkrimi me shenjat e pikësimit përmes dy fjalive

Kujtoj: **Fjalja fillon me shkronjë të madhe. Në fund të fjalisë vendoset pikë.**¹

Njohuri për gjuhën: Fjalitë janë të ndryshme

Mbaj mend: **Në fund të fjalive me të cilat tregojnë vendoset pikë.**

Në fund të fjalive me të cilat pyesin vendoset pikëpyetje.²

Klasa III

Njohuri për gjuhën: Përdorimi i pikës, pikëpyetjes, pikëçuditjes.

. - pika

, - presja

? -pikëpyetja

“ “- thonjëzat

¹ M. Gjokutaj, L. Shuteriqi, Sh. Rrokaj, *Gjuha shqipe 2*, Botime Pegi, 2017, f. 25.

² M. Gjokutaj, L. Shuteriqi, Sh. Rrokaj, *Gjuha shqipe 2*, Botime Pegi, 2017, f. 46.

! - pikëçuditja

... - tri pikat

; - pikëpresja

: - dy pikat³

Jepen shenjat e pikësimit që duhet të njohë nxënësi dhe t'i vendosë në përdorim tek ushtrimet e tekstit.

Pika vendoset në fund të fjalive dëftore.

Pikëpyetja vendoset në fund të fjalive pyetëse.

Pikëçuditja vendoset në fund të fjalive dëshirore dhe të fjalive që shprehin habi, kënaqësi, keqardhje dhe zemërim.⁴

Klasa IV

Shenjat e pikësimit në dialog

Kur një bisedë, diskutim a dialog e paraqesim me shkrim, përdorim shenja të veçanta pikësimi.⁵

Klasa V

Fjalja dëftore

Fjalja pyetëse

Shenjat e pikësimit në dialog

Që ta shkruajmë si duhet një dialog, duhet të dallojmë fjalët e folësit dhe të autorit.

Fjalja dëshirore dhe nxitëse

Fjalja dëshirore kumton: dëshirë, urim ose mallkim. Në fund të saj vihet gjithnjë pikëçuditje.

Fjalja nxitëse kumton: urdhër, lutje, këshillë, porosi, kërkesë etj.

Kur fjalitë nxitëse shqiptohen me një ndjenjë të veçantë, quhen nxitëse-thirrmore.

Në fund të tyre vihet pikëçuditje.⁶

Shfletimi me radhë i këtyre teksteve nga njëri nivel në tjetrin na dha mundësinë të sugjerojmë brenda këtyre pak faqeve disa ide, të cilat mund t'u shërbejnë fëmijëve sot, por jo vetëm.

Vërejmë se në tekstet e gjuhës shqipe II, III, IV, V ka si mbështetje elemente të pedagogjisë së kohës, të mësimdhënies, por edhe të

⁴ M. Gjokutaj, L. Shuteriqi, Sh. Rrokaj, T. Babasulo, *Gjuha shqipe* 3, Botime Pegi, 2017, f. 61.

⁵ R. Petro, N. Pepivani, *Gjuha shqipe* 4, Albas, 2013, f. 20.

⁶ R. Petro, N. Pepivani, *Gjuha shqipe* 4, Albas, 2016, f. 20.

mësimnxënies dhe ata kanë në qendër të procesit nxënësin, duke e nxitur atë që të aktivizojë gjuhën. Mësuesi gjithnjë në mbështetje të nxënësit luan rolin e një drejtuesi, mundohet të nxjerrë të renë nga njëri mësim në tjetrin, duke ndihmuar shumë edhe ilustrimet me figura, të cilat janë tërheqëse për moshën ku ne jemi fokusuar. Studiuesja M. Gjokutaj thekson: "... Për mësimin e njohurive gjuhësore nuk do të nisemi nga gramatika, por do të shkojmë drejt saj"⁷

Tekstet e viteve të fundit respektojnë parimin e integritit ndërlëndor dhe brendalëndor, duke pasqyruar një urë lidhëse mes hartuesve të programit, autorëve të teksteve dhe mësuesve që e zbatojnë këtë integritet. Sikurse thekson edhe studiuesi R. Memushaj: "*Pikësimi, krahas alfabetit dhe drejtshkrimit, përbën një nga tri sistemet e gjuhës së shkruar*"⁸, prandaj del detyrë e librit mësimor dhe e mësuesit që kjo pjesë fort e rëndësishme e gjuhës shqipe të fillojë të përftohet nga fëmijët që në hapat e parë të jetës shkollore.

Puna me gjuhën mirëfilli fillon në klasën e dytë, ku nxënësit ndeshen me librin e gjuhës shqipe, hidhen hapat e parë drejt njohjes dhe përfuturit gjuhësor. Përmes librit fëmijët studiojnë, argumentojnë, zhvillojnë gjuhën mbi bazën e disa rregullave dhe formave që i ofron vetë ajo. *Gjuha shqipe* 2 trajton gjithsej 3 orë kushtuar shenjave të pikësimit, me të cilat synon të transmetojë njohuritë e para në lidhje me to. Temat e para që has nxënësi në lidhje me përdorimin e shenjave të pikësimit trajtojnë përdorimin e pikës dhe të pikëpyetjes, gjithnjë në përputhje me moshën së cilës i drejtohet. Me kaq mjaftohen njohuritë në këtë nivel shkollore.

Në *Gjuhën shqipe* 3 raporti vazhdon të jetë i njëjtë, ana teorike jepet me përkufizime të shkurtra, në përshtatje me moshën e nxënësve, për të kaluar më pas në ushtrimet praktike, që zhvillojnë nxënësit në bashkëpunim me mësuesin. Nxënësi njihet me të gjitha shenjat e pikësimit, gjë që është në të mirë të formimit të tyre gjuhësor. Por, duke pasur parasysh numrin e reduktuar të orëve në dispozicion dhe marrjen e 7 shenjave të pikësimit njëherësh, mendojmë se informacioni gjuhësor bëhet paksa i rënduar dhe i pakapshëm për fëmijën e kësaj moshe.

Si rrjedhojë, edhe orët praktike, të pasqyruara me ushtrime duhet të shtrihen në një hapësirë më zgjeruar, në ndihmë të përfuturit sa më të mirë të pikësimit.

⁷ M. Gjokutaj, *Didaktikë e gjuhës shqipe*, Tiranë, 2009, f. 52.

⁸ R. Memushaj, *Shqipja standarde*, Botimet Toena, Tiranë, 2005, f. 181

Gjuha shqipe 4 na rezulton me një orë mësimore kushtuar pikësimit, ndërkohë që tashmë kemi të bëjmë me një nivel nxënësish të rritur, gjë që lë të mendosh për një hapësirë boshe në lidhje me shenjat e pikësimit për këtë hark moshor. Orët në dispozicion trajtojnë shenjat e pikësimit në dialog që vjen si rezultat i rimarrjes, por janë të pamjaftueshme. Me një orë në dispozicion, fëmija e ka të pamundur të vendosë shenjat e pikësimit në dialog.

Ndërkohë që *Gjuha shqipe* 5 ka më shumë orë në dispozicion të përfuturit dhe njohjes së shenjave të pikësimit, duke u shfaqur me rimarrje dhe zgjerim njohurish. Ajo çka bie më shumë në sy në këtë hark moshor është zgjerimi i njohurive duke vlerësuar dhe krijuar hapësirën teorike dhe praktike.

Kjo ishte pak a shumë pasqyra e marrjes së njohurive në lidhje me shenjat e pikësimit, njohuri gjuhësore që janë prekur e trajtuar pak krahasuar me vlerat që mbartin në formimin e këtij brezi nxënësish.

Ajo çka ne dëshirojmë të sugjerojmë pas prekjes së këtij materiali shkollor dhe kontaktit të përditshëm me nxënësit dhe fëmijët tanë, është se orët në dispozicion të përfuturit të shenjave të pikësimit, përpiluar nga specialistët e kurrikulave, janë ndoshta të pamjaftueshme për marrjen e këtyre njohurive gjuhësore nga nxënësit tanë. Më shumë hapësirë do të ishte në dobi të mësimdhënësve dhe nxënësve të tyre, gjë që sugjerohet edhe nga vetë mësuesit e ciklit fillor.

Do të ishte e udhës që nxënësit të njiheshin gradualisht me rregullat dhe përdorimin e shenjave të pikësimit dhe të mos krijoheshin hapësira nga viti në vit, por edhe orët të shtriheshin më shumë dhe pse jo të bashkërendoheshin me njohuritë drejtshkrimore edhe më tepër se ç'janë aktualisht në tekstet tona. Vetëm në këtë mënyrë nxënësit do të bëheshin të aftë të ruanin dhe t'i transmetonin ndër vite dhe gjatë gjithë jetës këto njohuri.

Si përfundim, mund të theksojmë se autorët e teksteve shkollore na kanë dhuruar më të mirën e mundur për sa i përket formimit gjuhësor të nxënësve shqiptarë, por nuk mund të themi se në tekste nuk ka vend për t'u rishikuar edhe njëherë hapësira e duhur kushtuar shenjave të pikësimit.

Ndërgjegjësimi përballë gjuhës shqipe ka filluar të ndihet në rifutjen e lëndës së shqipes në shkollat e mesme, ku një hapësirë të veçantë zënë edhe shenjat e pikësimit. Shpresojmë që edhe përmirësimi do të vijë dalëngadalë dhe nivel pas niveli edhe si rezultat i thirrjeve të herëpashershme të studiuesve të shqipes.

Vend për përmirësime ka, shpresojmë më të mirën për fëmijët tanë, për brezin e ri që mëson gjuhën.

Prandaj dhe shkolla në çdo nivel të saj, qoftë edhe në atë fillor, ku fillon të hedhë shtat dija, si dhe hartuesit e kurrikulave dhe të teksteve, duhet të tregojnë kujdes në përvetësimin e gjuhës përmes tekstit, për të formuar brezat e sotëm e të ardhshëm me një kulturë gjuhësore të saktë, për t'u bërë të aftë të shprehen me shkrim e me gojë në mënyrë të rrjedhshme dhe pa gabime, qoftë edhe ato të shenjave të pikësimit, si pjesë fort e rëndësishme dhe e pandashme e gjuhës së një kombi.

BIBLIOGRAFI

- Gjokutaj, M., *Didaktikë e gjuhës shqipe*, Tiranë, 2009.
- Gjokutaj, M., Shuteriqi, L., Rrokaj, Sh., Babasulo, T., *Gjuha shqipe 3*, Botime Pegi, 2017.
- Gjokutaj, M., Shuteriqi, L., Rrokaj, Sh., *Gjuha shqipe 2*, Botime Pegi, 2017.
- Memushaj, R., *Shqipja standarde*, Botimet Toena, Tiranë, 2005.
- Petro, R., Pepivani, N., *Gjuha shqipe 4*, Albas, 2013.
- Rregullat e pikësimit në gjuhën shqipe*, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Shtëpia botuese “Shkenca”, Tiranë, 2002.